

**П.О. Куцик, ректор, к.е.н., проф.
М.Ю. Чік, к.е.н., доц.**

Львівський торговельно-економічний університет

Особливості внутрішнього аудиту банківської діяльності

Досліджено сутність та правові основи внутрішнього аудиту у наукових працях вчених. Здійснено вивчення принципів організації внутрішнього аудиту основної діяльності у банках. Надано характеристику основних принципів організації внутрішнього аудиту основної діяльності у банках: планування, відповідальність, безперервність, комплексність, єдність підходів та результативність. Визначено особливості функціонування алгоритму здійснення внутрішнього аудиту основної операційної діяльності банку з використанням графоаналітичного методу. Надано характеристику складових алгоритму здійснення внутрішнього аудиту основної операційної діяльності банку: суб'єкт, контрольні дії та об'єкт. Виокремлено концепцію діяльності підрозділу внутрішнього аудиту банку. Детально досліджено склад контрольних дій в алгоритмі здійснення внутрішнього аудиту основної операційної діяльності банку: організація внутрішнього аудиту основної операційної діяльності, методика внутрішнього аудиту основної операційної діяльності та результат внутрішнього аудиту основної операційної діяльності. Надано характеристику складових концепції діяльності підрозділу внутрішнього аудиту банку: місія, цілі, стратегія, організаційна структура, опис бізнес-процесів і процедур та корпоративна культура. Досліджено мету та основні завдання внутрішнього аудиту основної операційної діяльності банку. Здійснено виокремлення особливостей методологічної основи внутрішнього аудиту основної операційної діяльності банку.

Ключові слова: внутрішній аудит; банк; концепція; принципи.

Актуальність теми. У сучасних умовах господарювання зміни у нормативно-правовій базі держави, яка регулює порядок ведення обліку у суб'єктів господарювання вимагають здійснення організації більш ретельного та ефективного внутрішнього аудиту. Внутрішній аудит є об'єктивно зумовленою складовою будь-якого процесу людської діяльності, зокрема й господарського механізму суб'єктів господарювання усіх, без винятку, галузей та форм власності, в тому числі банків.

Відсутність чітко налагодженої системи внутрішнього аудиту є причиною виникнення невинуватених втрат та знижує загальну ефективність роботи банку. Практика реформування економіки різних галузей народного господарства, докорінні зміни в умовах функціонування суб'єктів господарювання, зближення вітчизняних стандартів бухгалтерського обліку із міжнародними диктують необхідність впровадження нових форм організації внутрішнього аудиту, що спрямовані на вдосконалення його превентивної, інформаційної та регульовальної функцій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, на які спирається автор. Питання аудиту у системі управління діяльністю суб'єктів господарювання розглядалися у наукових працях багатьох вітчизняних вчених: Герасимович А.М., Голов С.Ф., Грицишен Д.О., Євдокимов В.В., Каменська Т.О., Корягін М.В., Куцик П.О., Любенко А.М., Олійник О.В., Проскуріна Н.М. Проте до цього часу залишаються недостатньо вивченими проблеми організації та здійснення внутрішнього аудиту в банках.

Метою статті є розкриття основних особливостей організації внутрішнього аудиту в банках та його значення в системі управління діяльністю банками.

Викладення основного матеріалу. На думку багатьох вчених [2, с. 3–10], [4, с. 283], [6, с. 83], [10] та практиків, на сьогодні найкращим інструментом здійснення управління будь-яким суб'єктом господарювання, у тому числі банками, є впровадження системи внутрішнього аудиту. За ефективність структури внутрішнього аудиту та його організацію в банку відповідальність покладається на керівництво, яке повинно розуміти природу системи внутрішнього аудиту і визначати основні цілі, досягнення яких покликані забезпечити заходи цієї системи. Тому вищий управлінський персонал банку несе відповідальність за стан внутрішнього аудиту та формує загальну тактику його здійснення. У сучасних умовах господарювання надійна система внутрішнього аудиту в банках є важливим елементом корпоративного управління банком, що дає змогу управлінському персоналу приймати адекватні рішення, спрямовані на: вдосконалення організації й методики обліку основної операційної діяльності банку; оперативне виявлення, запобігання й обмеження операційних, фінансових та інших видів ризиків, які пов'язані з основною операційною діяльністю банку; забезпечення впевненості у досягненні цілей діяльності банку в стратегічній перспективі

В історичному аспекті думка про предмет та суть внутрішнього аудиту змінювалась у ході поглиблення знань про фінансово-економічну діяльність суб'єктів господарювання. Ще у XVI столітті у

Великобританії існував порядок проведення детальної перевірки розрахунків особи, яка управляла фінансами у великих маєтках. У літописах того часу існує інформація, що внутрішній контролер (аудитор) є членом так званої Ради управлінців великих маєтків, здійснює контроль дохідної і витратної частини розрахунків особи, яка управляла фінансами у великих маєтках, і потім звітує як перед Радою, так і перед власником маєтків [2].

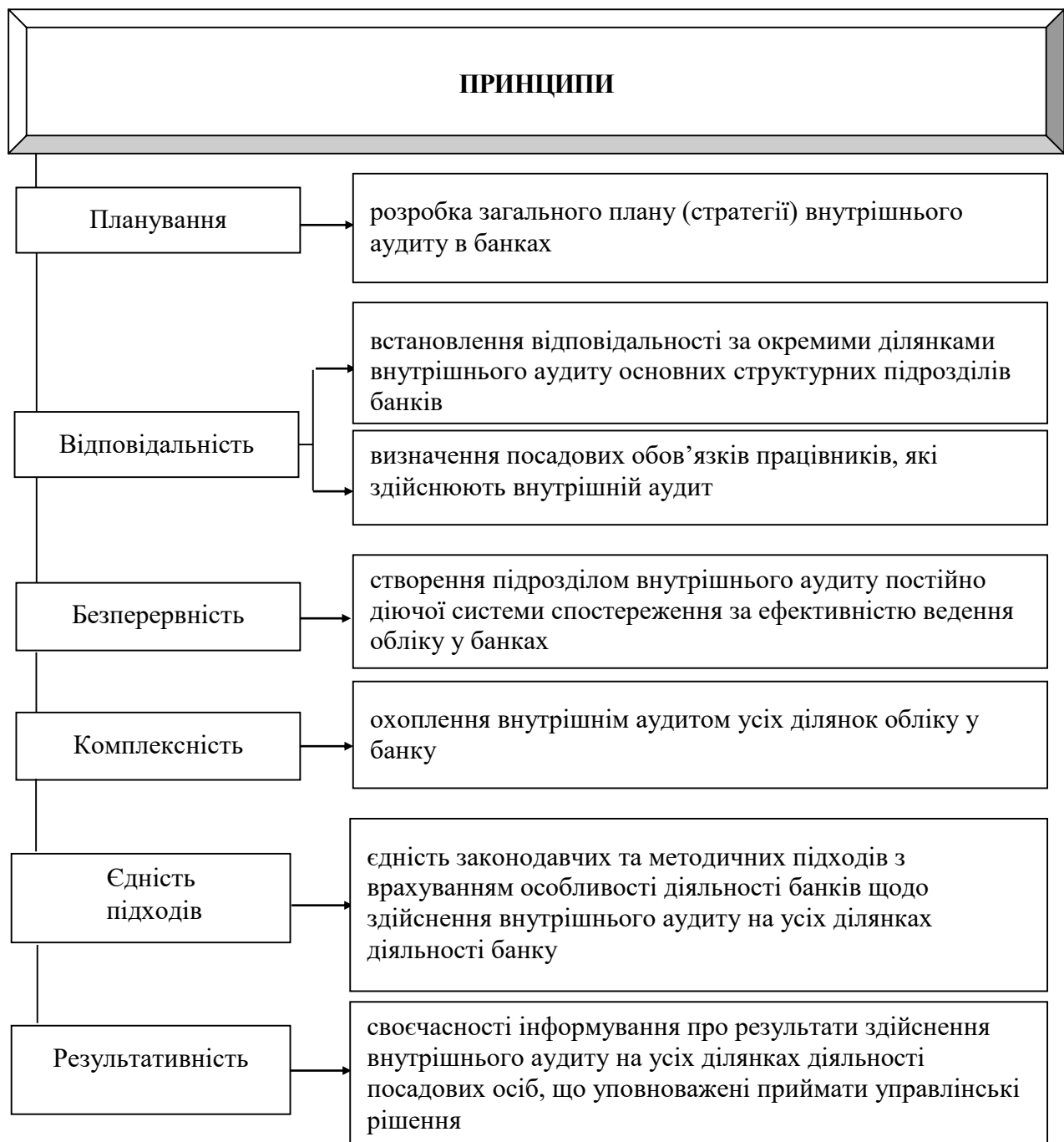

Рис. 1. Принципи організації внутрішнього аудиту основної діяльності у банках

Незважаючи на багатостолітній розвиток і виділення внутрішнього аудиту як самостійної форми контролю у суб'єктів господарювання, до сьогоднішнього дня саме його поняття по-різному трактується як вітчизняними, так і зарубіжними вченими і практиками.

Так, Каменська Т. О. зазначає, що внутрішній аудит – це механізм, за допомогою якого власники, наглядова рада, виконавче керівництво суб'єкта господарювання отримують розумну ступінь впевненості в тому, що суб'єкт господарювання досягне поставлених цілей у найбільш ефективний спосіб [4, с. 283]. Артюшок К. А. вважає, що внутрішній аудит – це фактично внутрішній контроль [1, с. 3–10]. Професор Євдокимов В.В. зазначає: «...запровадження внутрішнього аудиту в системі управління є важливим аспектом підвищення ефективності використання фінансових, трудових та матеріальних ресурсів всередині суб'єкта господарювання...» [3].

Незважаючи на наявність численних наукових досліджень щодо питання організації та методики здійснення внутрішнього аудиту в суб'єктів господарювання різних видів економічної діяльності, ця проблема не є достатньо вивченою щодо банків й залишається актуальною.

Результати проведеного дослідження дають підстави охарактеризувати внутрішній аудит у банках як сукупність внутрішньогосподарських організаційних заходів, методик і процедур, що використовує керівництво банку як засоби для впорядкованого й ефективного контролю основної операційної діяльності. При цьому змінюється система управління банками за рахунок впровадження системи внутрішнього аудиту, за допомогою якої виявляється невикористані чи втрачені резерви щодо оптимізації основної операційної діяльності.

На наш погляд, організація ефективної системи внутрішнього аудиту операційної діяльності можлива лише з визначенням та врахуванням його принципів, тобто основних вимог до процесу організації внутрішнього аудиту операційної діяльності для досягнення найбільш ефективного результату. Під час здійснення дослідження нами розглянуто наукові підходи різних вчених [1-10] щодо визначення принципів внутрішнього аудиту основної операційної діяльності та узагальнено ті з них, які можна найбільш ефективно адаптувати для системи управління банками (рис. 1).

Основною метою внутрішнього аудиту основної операційної діяльності банку є збільшення позитивного фінансового результату діяльності банків. Завданням внутрішнього аудиту основної операційної діяльності є перевірка достовірності здійснення основної операційної діяльності банками відповідно до норм МСФЗ і, як результат, виявлення факторів, які прямо чи опосередковано впливають на її покращення. Методологічною основою внутрішнього аудиту основної операційної діяльності є розробка та використання у практичній діяльності підприємства концептуальної моделі, яка охоплює такі аспекти: визначення місця внутрішнього аудиту основної операційної діяльності в системі управління; концептуальна основа внутрішнього аудиту основної операційної діяльності; методично-організаційне забезпечення внутрішнього аудиту основної операційної діяльності в контексті визначених пріоритетних завдань; поєднання методології, методики і організації внутрішнього аудиту основної операційної діяльності.

Професор Пантелєєв В. П. зазначає: «...ефективно створена та організована модель внутрішнього аудиту є основою успішної діяльності не тільки корпорації, а і будь-якого іншого суб'єкта підприємницької діяльності. Її ефективність характеризується побудовою такої системи, яка б забезпечувала поєднання інтересів як власників..., так і менеджерів, які управляють... діяльністю...» [7].

При організації внутрішнього аудиту основної операційної діяльності необхідно чітко визначити загальний алгоритм його здійснення, який можна представити з використанням графоаналітичного методу (рис. 2).

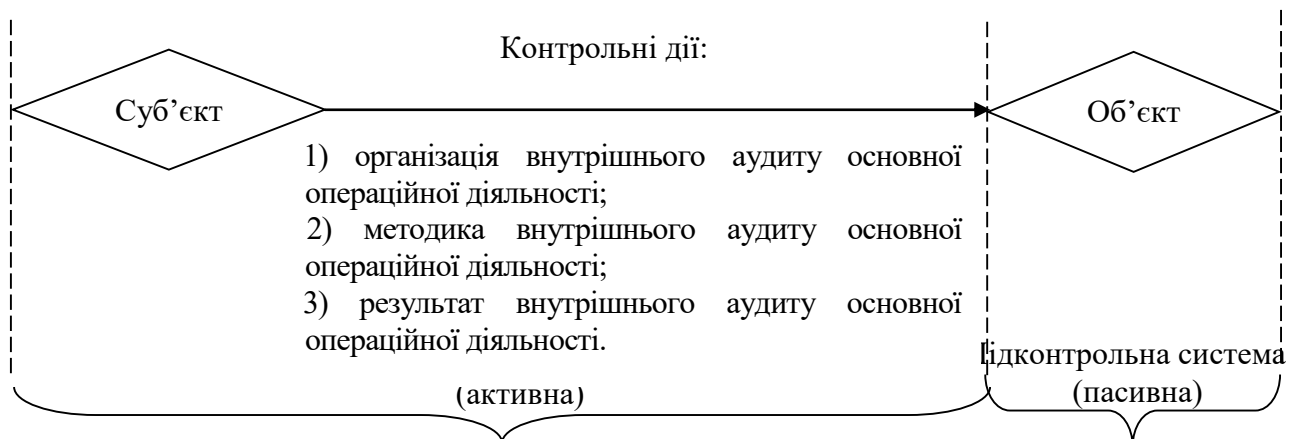

Рис. 2. Алгоритм здійснення внутрішнього аудиту основної операційної діяльності з використанням графоаналітичного методу

Рудницький В.С. вважає, що: «...модель внутрішнього аудиту дозволяє визначити об'єкти контролю, джерела інформації що включають в себе облікові документи та звітність, методичні прийоми...» [9]. На думку професора Шевчука В. О.: «...ефективна організація системи аудиту ... обумовлює необхідність упорядкування нормативно-правового забезпечення, розробку внутрішнього стандарту та організаційних моделей аудиту: виділення об'єктів та показників аудиту; методів аудиту; методів узагальнення контрольної-оцінної інформації...» [10]. Грицишен Д.О. зазначає, що: «...на основі комплексного підходу запропоновано модель організації внутрішнього аудиту в управлінні суб'єктами господарювання, яка визначає складові елементи та механізм її реалізації...» [2].

Вважаємо за доцільне зазначити, що побудова якісної моделі внутрішнього аудиту основної операційної діяльності залежить від різних чинників: розміру та масштабу банку та ін. Вказані чинники обумовлюють можливість побудови різних моделей внутрішнього аудиту основної операційної діяльності у банках. Концептуальні основи створення та функціонування служби внутрішнього аудиту банку відображено на рис. 3.

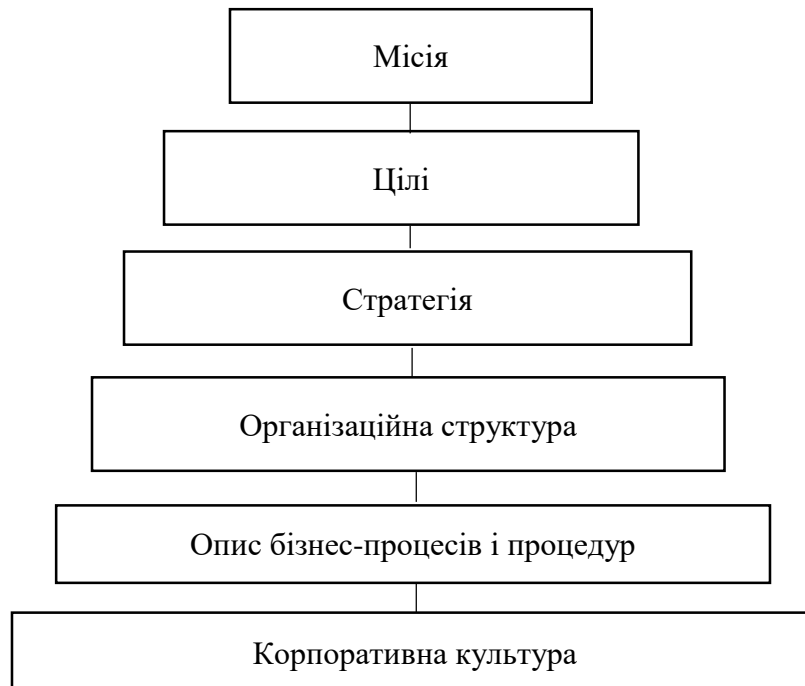

Рис. 3. Концепція діяльності підрозділу внутрішнього аудиту банку

Місія (призначення) підрозділу внутрішнього аудиту банку дає відповідь на питання, в чому полягає мета діяльності підрозділу і чим він має намір займатися. Формулювання місії підкреслює основний зміст і напрямки діяльності підрозділу внутрішнього аудиту банку, дозволяє відокремити один підрозділ від інших і наділити їх власними відмінними рисами, напрямом діяльності та шляхом розвитку.

Встановлення цілей є зобов'язанням підрозділу внутрішнього аудиту банку домогтися певних результатів у визначені терміни. Цілі точно пояснюють, скільки, чого і до якого терміну має бути зроблено, спрямовують увагу та енергію на те, чого потрібно досягти. При цьому розрізняють стратегічні і фінансові цілі. Перші повинні бути сфокусовані на створенні конкурентних переваг, другі – на досягненні прийнятних фінансових показників.

Стратегія – сукупність цілей підрозділу внутрішнього аудиту і конкурентоспроможних дій працівників такого підрозділу по їх досягненню.

Організаційною структурою управління (організаційною формою управління) називають внутрішній устрій управління підрозділу внутрішнього аудиту, яке зазвичай описується сукупністю організаційних одиниць (посадових осіб), взаєминами цих організаційних одиниць між собою і з керованою діяльністю (об'єктом управління).

Опис бізнес-процесів і процедур при проведенні внутрішнього аудиту банку є одним з процесів аудиту, який допомагає внутрішньому аудиторіві найбільше якісно провести перевірку й дати, якщо буде потреба, обґрунтовані рекомендації з побудови або оптимізації системи внутрішнього контролю об'єкта перевірки.

Корпоративна культура підрозділу внутрішнього аудиту банку представлена системою цінностей та переконань, які розділяють працівники підрозділу, та яка дає можливість передбачати їх поведінку, обумовлює характер життєдіяльності підрозділу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином у сучасних умовах господарювання внутрішній аудит є одним із ефективних способів управління діяльністю суб'єктами господарювання різних видів економічної діяльності, у тому числі банками. Його застосування дає змогу в цілому удосконалити систему управління банками, а також значно покращити господарську діяльність банками.

Список використаної літератури:

1. *Артюшок К.А.* Суть та необхідність внутрішнього аудиту діяльності підприємств, його завдання, види і форми / *К.А. Артюшок* // Вісник Українського державного університету водного господарства та природокористування. Серія : Економічні науки. – 2004. – Вип. 4 (28). – С. 3–10.
2. *Грицишен Д.О.* Шахрайство з фінансовими ресурсами: порядок побудови, перевірки та доведення ревізійних версій / *Д.О. Грицишен, Н.Г. Виговська* // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу : міжнародний збірник наукових праць. – 2006. – Вип. 1 (4). – С. 251–260.
3. *Євдокимов В.В.* Особливості організації внутрішньогосподарського контролю в умовах використання комп'ютерних технологій / *В.В. Євдокимов, Т.А. Бутинець* // Вісник ЖДТУ. – 2008. – № 4 (46). – С. 6–21.
4. *Каменська Т.О.* Внутрішній контроль і аудит в управлінні : практ. посібник / *Т.О. Каменська, О.Ю. Редько*. – К. : Інформ.-аналіт. агентство, 2015. – 375 с.
5. Міжнародні стандарти професійної практики внутрішнього аудиту (стандарти) : редакція 2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://global.theiia.org/translations/PublicDocuments/IPPF-Standards-2017-Ukrainian.pdf>.
6. *Панков В.А.* Контролінг і бюджетування фінансово-господарської діяльності підприємства : навч. посібник / *В.А. Панков, С.Я. Сельських, Н.М. Михайличенко*. – К. : ЦУЛ. 2007. – 112 с.
7. *Пантелеєв В.П.* Внутрішній аудит : навч. посібник / *В.П. Пантелеєв, М.Д. Корінко*. – К. : Професіонал, 2006. – 248 с.
8. Положення про організацію внутрішнього аудиту в банках України : постанова Правління Національного банку України : від 10.05.2016 р. : № 311 / Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0311500-16>.
9. *Рудницький В.С.* Аудит операцій банків із платіжними картками як основна база ухвалення управлінських рішень / *В.С. Рудницький, О.М. Сарахман* // Вісник Університету банківської справи. – 2016. – № 1–2. – С. 78–83.
10. *Шевчук В.О.* Контроль господарських систем в суспільстві з перехідною економікою. Проблеми теорії, організації, методології : монографія / *В.О. Шевчук*. – К. : Київ. держ. торг.-екон. ун-т, 1998. – 371 с.

References:

1. Artjushok, K.A. (2004), «Sut' ta neobhidnist' vnutrishn'ogo audytu dijial'nosti pidpryjemstv, jogo zavdannja, vydy i formy», *Visnyk Ukrai'ns'kogo derzhavnogo universytetu vodnogo gospodarstva ta pryrodokorystuvannja*, Serija *Ekonomiczni nauky*, Vol. 4 (28), pp. 3–10.
2. Grycyszen, D.O. and Vygovs'ka, N.G. (2006), «Shahrajstvo z finansovymy resursamy: porjadok pobudovy, perevirky ta dovedennja revizijnyh versij», *Problemy teorii' ta metodologii' buhgalters'kogo obliku, kontrolju i analizu, mizhnarodnyj zbirnyk naukovyh prac'*, Vol. 1 (4), pp. 251–260.
3. Jevdokymov, V.V. and Butynec', T.A. (2008), «Osoblyvosti organizacij' vnutrishn'ogospodars'kogo kontrolju v umovah vykorystannja komp'juternyh tehnologij», *Visnyk ZhDTU*, No. 4 (46), pp. 6–21.
4. Kamens'ka, T.O. and Red'ko, O.Ju. (2015), *Vnutrishnij kontrol' i audyt v upravlinni*, praktychnyj posibnyk, Inform.-analit. agentstvo, Kyi'v, 375 p.
5. Ministerstvo finansiv Ukraïny (2017), *Mizhnarodni standarty profesijnoi' praktyky vnutrishn'ogo audytu*, standarty, redakcija, [On-line], available at: <https://global.theiia.org/translations/PublicDocuments/IPPF-Standards-2017-Ukrainian.pdf>
6. Pankov, V.A., Jelec'kyh, S.Ja. and Myhajlychenko, N.M. (2007), *Kontroling i bjudzhetuvannja finansovo-gospodars'koi' dijial'nosti pidpryjemstva*, CUL, Kyi'v, 112 p.
7. Pantelejev, V.P. and Korin'ko, M.D. (2006), *Vnutrishnij audyt*, Profesional, Kyi'v, 248 p.
8. Verhovna Rada Ukraïny (2016), «Polozhennja pro organizaciju vnutrishn'ogo audytu v bankah Ukraïny» postanova Pravlinnja Nacional'nogo banku Ukraïny, stanom na 10 travnja, N 311, [On-line], available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0311500-16>
9. Rudnyckyj, V.S. and Sarahman, O.M. (2016), «Audyt operacij bankiv iz platizhnyh kartkamy jak osnovna baza uhvalennja upravlins'kyh rishen'», *Visnyk Universytetu bankivs'koi' spravy*, No. 1–2, pp. 78–83.
10. Shevchuk, V.O. (1998), *Kontrol' gospodars'kyh system v suspil'stvi z perehidnoju ekonomikoju. Problemy teorii', organizacij', metodologii'*, monografija, Kyi'v. derzh. torg.-ekon. un-t, Kyi'v, 371 p.

Куцик Петро Олексійович – ректор, кандидат економічних наук, професор; професор кафедри бухгалтерського обліку Львівського торговельно-економічного університету.

Наукові інтереси:

– питання обліку і звітності в корпоративному управлінні.

E-mail: kutsykpetro@gmail.com.

Чік Марія Юріївна – кандидат економічних наук; доцент кафедри бухгалтерського обліку Львівського торговельно-економічного університету.

Наукові інтереси:

– питання методики та організації lean обліку на підприємстві.

E-mail: marija_chik@ukr.net

Стаття надійшла до редакції 10.09.2018.